Луи Айер - идеалният национален герой

Той отива в България, за да научи младата балканска нация на спортна дисциплина и закаляване на тялото. Умира като главен треньор по гимнастика и офицер в царската българска армия. Оттогава оцелява при всяка коректура на историята. Най-известният швейцарец в България се нарича Луи Айер, гражданин на Хомберг до Тун.

Марк Летау [1]

Хубавият град Силистра е като повяхнал. Старата римска крепост Дуросторум по долното течение на Дунава е днес едно доста обезлюдено българско гранично градче със забележителна невзрачност. Реката тече тук мътна, унила и гъста. Още по-унило е рядкото движение в посока на съседните румънски територии. Величествена е само гарата на Силистра, особено като се има впредвид, че само 3 влака дневно минават оттук: в 05.16 ч., в 14.15ч.,в 20.45. Построената при социализма индустрия е съсипана и заедно с нея корабоплаването по Дунава. Днес Силистра е един пристанищен град, на чието пристанище не хвърля котва нито един кораб.

Луи кой? Луи колко?

В последния сезон към цялото това нещастие се е прибавил и фактът, че футболният клуб Дуросторум 2003 е паднал в класацията в трета лига. При това стадионът беше съвсем наскоро боядисан в искрящо. Светло-синьо. По-искрящо от цвета е само името на града; стадионът е кръстен "на най-прочутия швейцарски спортист Луи Айер", казва местният треньор. Луи кой? Луи колко? **Луи Айер**! Пенсионерката на ъгъла е чувала това име, келнерът от кафенето на стъргалото също. Разбира се и шофьорът на таксито, който се появява във всеки репортаж за далечни места, знае, че Айер е бил "нещо специално". Накрая директорът на музея пояснява, че Луи XIV няма тук никаква тежест, защото истинският крал-слънце на Дунава е и ще остане Луи Айер, чиято светлина изгрява някъде около женевското езеро през 1865г.

"Светъл и благороден образ"

Всички го познават," защото е подарил на България спортът" или по-точно: Айер прекосява и разтърсва страната като спортен учител, преподава, тренира и възпитава в дунавските градове Лом, Силистра, и Русчук , той е първият ,който събужда "младите спортни тела и затова е "Великият" и "светлият и благороден образ, който ще остане с нас" , както пише българският историк Пирин Бояджиев през 1982 година. В ролята си на спортен педагог Айер приближи страната, която граничи с Ориента към западните ценности, подчертават с патос летописите на

[1] Превод от немски : Людмила Марталер Славова. Статията е писана през 2005 година и някои факти са актуализирани при сегашния ѝ превод , 2014 г.

© Dieser Text ist urheberrechtlich geschützt
© обект на авторско право на текст
© copyrighted text

историята. Съответно надут от гордост е и треньорът на Дуросторум 2003, когато разказва как на неговия терен продължава да живее прочутото име. Само че на въпроса, какво конкретно е направил Айер, той свива рамене: "Мисля, че даже не е бил футболист". Името на Айер присъства, но неговата дейност остава неясна и неуловима.

Гражданин на Хомберг, до Тун

По-задълбоченото търсене на Айер е ровене в мъглата на историята. Наистина улиците на България дават възможности за впечатлявашо начало към неговата биография. Почти няма голям град, в който улица, алея, игрище или стадион да не са наречени на негово име. Дори в столицата София за жителите на квартал Овча купел е ясно къде си носят фишовете за тотото. Пунктът се намира естествено на улица Луи Айер.

Тук няколко писма от Айер до жена му и децата му, там една пожълтяла фотография, тук малко поукрасени спомени от наследниците, там няколко редки публикации, които всички разказват едни и същи истории с разлика в детайлите. И въпреки това "светлият и благороден образ" изниква малко по малко от мрака. Луи Айер, гражданин на Хомберг, до Тун, роден на 17 ноември 1865 в Бекс, израсъл във Веве, изключителен, покрит с лаврови листа спортен гимнастик от съюза на гимнастиците "Младите патриоти", Les jeunes Patriotes, от Веве.

Той си взема куфара през 1894 година, заедно с боксовите си ръкавици и сабите си и отива в България. Преподава в Лом, Русчук и Силистра гимнастика, става един от създателите на младежкия гимнастически съюз "Юнак", който с годините нараства до 50 000 членове. Айер пише книги, развива стратегии за развитие на дисциплината, рекламира маршировката, бокса и гимнастика на лост и халки. Той създава масовото спортно движение. Когато през 1900г. във Варна на Черно море организира първият "Федерален празник" по подобие на швейцарския, участват 2500 състезатели. На втория празник във Филипополи през 1902 г. участват вече 4000 млади мъже от 40 секции.

Айер, неспокойният, нетърпеливият разширява своето поле на действие. Неговите чести пътувания са свързани с дипломация, те го водят към Прага, Букурещ и Одеса. където той помага за създаването на руски клон за гимнастика.Той присъства навсякъде, той е свързващо звено в служба на физическото възпитание и закаляване на тялото, едно обучение, което директно преминава в развитие на военната отбрана.

По този начин може да се обясни внезапната промяна в живота на Айер, когато през 1912г. приближава избухването на Балканската война , швейцарският гимнастик формира една закалена група от доброволци. Айер, който идва, за да свали на колене Истока с прикляквания и други физически упражнения ,се присъединява към тези, които са имали същата цел ,само че с карабини. За "справедливостта", за освобождаването на Македония от "турското робство", Айер се хвърля в седем битки и 21 боеве . При това си докарва и допълнителен доход като "журналист на фронта" за "Journal de Génève" ,"Журнал дьо Женев". След войната Айер е сред наградените с медали. Заедно с наградите от швейцарските турнири по гимнастика Луи Велики "заковава" и ордените за заслуги на царската българска армия. С тези ордени той позира за снимки, които разпраща подписани собстеноръчно от него от Париж до Одеса. Може да се каже, че в този смисъл той е създател на автографните картички. Докато България плаче за загубените си територии след войната, Айер продължава с медийната си реклама за себе си и за новото си отечество. Той влиза в ролята на военен историк и пише през 1913 година книгата "Про България". В нея обяснява, колко несправедливо е обвинението, че България е причинила много жестокости по време на хаотичните балкански кланета. Със войнишка трезвеност той описва взаимната несправедливост на военните противници, илюстрира я с прецизни описания на взривяващите се дум-дум патрони, които са разкъсвали телата на неговите гимнастици преди Червеният кръст да успее да ги изтегли с волски каруци, теглени зад фронтовата линия и да ги погребе.

1916: Героят загива!

Европейските управници, до които е била адресирана книгата на Айер едва успяват да я оставят настрани, по всяка вероятност непрочетена, и пламва Първата световна война. Швейцарецът отново отива на фронта, този път в по-висок ранг като офицер с българските трупи. На 2 септември 1916 Айер загива на фронта при Дойран на македонска земя.

Цинично е,че в много героични истории, преждевременната смърт на героя е важна предпоставка за издигането му на пиедестала на безсмъртието. Така е и с Айер. Посмъртното прославяне идва бързо. Българският цар Фердинанд I оценява големите заслуги на Айер като "Заслуги в полза на отечеството" и отпуска на вдовицата Полин Айер пенсия от 3600 лева. Това са наистина много пари. Веднага се поставя и паметник на мястото където е погребан Айер.По този начин е било възможно и за другите жертви да се осигури малко от блясъка на героите. Убитите на фронта са били заснети в отворен ковчег пред паметника на Айер за семейния албум на роднините. По този начин тяхната безсмислена смърт би трябвало да придобие някаква историческа стойност.

Дисциплината като продукт за износ

Какво е карало Айер изобщо да се стреми толкова надалече? Началото на неговия устрем е през 1893 година. Принцът и бъдещ цар на България, Фердинанд фон Санскобурготски, регент на освободената от турско господство държава, е искал да европеизира своето малко царство . С реформиране на образованието би трябвало ориенталски ориентираното общество да се насочи към "истинските стойности". Като преговарящ посредник в тази насока Георги Живков, културният министър на България по това време, посещава Швейцария. И тук на празника на гимнастиците от кантон Лозана Живков разбира, от какво се нуждае младата държава:това е спортна дисциплина и то от Швейцария, защото според него Швейцария е най-спортната от всички нации в Европа, "нация на атлетите, която се е оформила като такава, както по свое желание, така и по необходимост", нацията, която е трябвало да отбранява своето съществуване и свободата си срещу силните си съседи. Затова министър Живков търси съдействие от управлението на кантон Ваад, да подкрепи израстването на българската нация като изпрати компетентни спортисти.

И така през 1894 година, точно 111 години преди годината на ООН посветена на спорта, Швейцария създава своята първа група от спортисти. Целта им е подпомагане на спорта в други държави. А имената им са: Огюст Векер, Шарл Дюванел, Даниел Бланшу, Шарл Шампо, Алоис Бюнтер, Жак Фардел, Виктоар Роберти, Емил Кюпфер, Жорж де Пегибус и Луи Айер. Повечето от ангажираните за три години гимнастици се завръщат обратно в Швейцария, някои остават по-дълго, а един от тях е изцяло погълнат от българската история. Това е Луи Айер. По този начин България има един швейцарски национален герой, който е неизвестен за швейцарците. Обратният случай досега не е известен. С този факт би могло да се приключи есето за Айер. Но една подробност ни принуждава още да разследваме.

Вълшебен герой, който се променя с времето

Героизмът е винаги подплатен с историческо съдържание.Как обаче е успял Айер както в царска България , както в социалистическа народна република България , така и дори сега в демократичната България, член на европейския съюз, винаги да остане част от историята ѝ? Култът Айер успява да оцелее при огромната обществена промяна може би заради свободата при писането на историята. Когато историята има нужда от герои,тя си създава герои, стига фактите да могат да се разтеглят достатъчно.

Първият повод за това е един доста "решаващ" факт в живота на Айер: неговата гибел. Неговата смърт! Съюзът на ветераните и цар Фердинанд I създават впечатлението ,че Айер е загинал на бойното поле щурмувайки врага като най-храбрият от храбрите. Само че смъртният му акт казва нещо друго. Айер е починал от някаква вътрешна инфекция, в един лазарет далеч от фронта. Той всъщност, оставяйки настрана героичната терминология, е загинал в мръсотията на войната, както хиляди други. Но като пример за подражание Айер е бил за младата нация по-важен отколкото като жертвата на войната Айер.

Предшественик на социализма

Четвърт век по-късно българските комунисти си разчистват сметките и със гимнастическия съюз "Юнак", който според тях той е бил гнездо на фашистка идеология. Но Айер, един от създателите му остава непокътнат на пиедестала си. Сега пък той е обявен за един от първите интернационалисти, един от тези, които са се опълчили срещу монархическата феодална система. Заедно със своите другари той се е борил , за да даде на хората сила и бъдеще. Айер,чепатият борец с неясна история се превръща в прожекционен образ на "истинската

история". Новият Айер е бързо утвърден. На 21 май 1967 година вестник "Дума на българските журналисти" пише:
"Айер беше един от създателите на младежката организация, която беше с патриотична насоченост, преди фашистката система да се промъкне в нея.(...) Луи Айер пристига в България, когато обичаите бяха още патриархални и недокоснати от дъха на европейската култура". Ако вярваме на този вестник, Айер е срещнал тук идеалисти-социалисти, другари: "Айер среща открити, честни, работливи и жадни за знания хора и с тези си качества, свързани с неговото знание, той завинаги бележи българското образование". Айер е бил огледало, в което аурата на българския народ е блеснала, с правилната политическа настройка за времето си.

Предшественик на демокрацията
Но дори и най-младата и рязка обществена промяна от 1989г. не означава край за популярността на Айер. След "нежната революция" в България, идва и тази с четката и боята, и историята е ретуширана. Гневните хора заливат с боя социалистическите паметници и съвестни градски чиновници "изчистват" имената на улиците от комунистическата гвардия и ги заместват с неопетнени. Айер е едно от тези имена, известен , без да е социалист, а представител на една малка демократична спортна нация в Алпите. Той, е подходящ за нов адрес на уличните надписи, съюзи и футболни стадиони. Айер става национален герой.

Луи за Луи
В тази част от Юра, която е в кантона Ваад, на една доста голяма и критична дистанция към тази никога несвършваща история, живее племенникът на Луи Айер. Той носи същото име. За него дядо му, който той никога не е срещал на живо,няма реални размери, нито пък е реален човек. Нищо не го свързва с Луи Айер," освен мнението на моя баща за неговия баща"казва той. Точно чрез това мнение обаче, непознатият човек се е превърнал в тази далечна недостъпна свръхличност.
Днешният Айер вижда пропукванията в живота на героя Айер:" Дядо ми е обичал своето семейство. Но ако се изчисли добре той е прекарал може би две от двадесетте години със своето семейство." Луи Айер вече е изпълнявал своите упражнения в такива далечни места, че писмата, които пише на жена си и децата си са умишлено дистанцирани. Подписва ги с "оставам ваш с уважение, Л. Айер".
Затова и младият Луи Айер казва за другия Луи" Има огромна дистанция между нас". Само веднъж тя е била преодоляна. Това става през 1994 година на празника по случай 100-годишнината от идването на дядо му в България. Внукът Луи е поканен в София. И историята връхлита върху него и го помита, напълно неподготвен:
"Аз гледах на себе си, като на съвсем незначителен посетител от Швейцария и изведнъж посещавах банкет след банкет заедно с победители от олимпиадите и дори бях на среща с президента на Олимпийския комитет!" Но за внука е било много трудно да разкаже нещо за дядо си. Всъщност Луи не е познавал Луи. Ако дядо му е бил герой, то това е било в някакъв друг свят.

Професор Адолф Оги
Жизненото делото на главния гимнастик и участник в битки Луи Айер, роден през 1865 и починал през 1916, минава безследно в Швейцария. Почти безследно, до момента в който бившият министър Адолф Оги, вече в качеството си на специален посланик към ООН за спорт , беше награден като хонорарен професор на спортното училище "Васил Левски" в София. Събитието стана на 16 декември 2004 г. В Швейцария доста се учудиха на този факт. За българите обаче , наградата ,връчена на Оги от тогавашния министър на младостта и спорта, Васил Иванов-Лучано и от името най-старото "Висше училище за спортно обучение", беше съвсем нормално събитие. От една страна заради "изключителните заслуги на Адолф Оги за спорта и неговото значение за образованието". И разбира се, защото синът на алпиниста от Кандерщтег, в известен смисъл продължава да пише историята, чиято първа част е започнал преди около 100 години "младият патриот" Луи Айер. Но по всяка вероятност на Оги няма да се наложи да придружава гимнастически групи на фронта. Времената вече са други.

НЕТЪРПЕЛИВИЯТ ПЕДАГОГ

"Мирно!"- или ще играе пръчката

Гимнастическото обучение на Айер "по български" е представлявало в основата си опит от една група от хора да се формира едно-единствено цяло ритмично движещо се тяло. По този начин преподавателят по гимнастика става командващ на маршируващите колони момчета. А естетическото преживяване от това действие, се състои в напълно оформени геометрични основни фигури. Марширува се във формата на кръг, квадрат, ромб и във формата на букви от кирилицата. Във връзка с това Айер е приемал обучението по гимнастика и като въведение към възпитание на тялото в най-широк смисъл, като хигиена, облекло и обща чистота. "Мястото, където се провежда обучението по гимнастика трябва да бъде непременно поддържано чисто." "Мирно" и "Марш", това са заповедите, от които се е състоял тогавашният речник на учителя. Маршируване с големи крачки, с малки крачки, на място, четвърт извъртане на ляво, четвърт извъртане на дясно. Всичко това Айер е допълвал със своя стандартен швейцарски учебен план, с игри като теглене на въже, както и със свободни упражнения и уреди.Извън училищната система Айер поставя с въодушевление основите на бокса и пише кратко упътване за все още непознатата в България английска игра с кръгла кожена топка. Като основател на българския футбол се води обаче колегата му, Жорж Де Регибус от Ивердон. На първите олимпийски игри от новото време през 1896 в Атина, българската делегация е придружавана от Шарл Шампо от Лозана. Страстта на Айер е била спортът. Не е ясно обаче, как той се е виждал в ролята на педагог. Айер често е заявявал, че не може лесно да се справи с игривостта и липсата на дисциплина на българските деца. Когато са маршировали за упражнение към Дунава, те даже са хвърляли камъни в реката, оплаква се той шокиран на своя колега в Габрово, Емил Кюпфер. Но Кюпфер му отговаря, че и той има същият проблем: "Моите ученици са много недисциплинирани (...) трябваше да ги бия (...) Сега е по-добре." Следва обмяна на опит и Айер също обръща внимание върху полезността от пръчката: "Аз употребих при най-младите ученици тръстикова пръчка и ги нашляпах, когато не си изпълняваха задачите". Всъщност участието на Айер и неговите колеги в изграждането на съвременната българска държава е било една част от тогавашния начин на общуване. Швейцария е била важен интелектуален партньор за България по това време. Половината от завършилите докторат българи между 1900г. и 1920г. са следвали в швейцарските университети.

1. Швейцарецът заминава на Изток и успява да стане "център" на спортния живот. Луи Айер с български гимнастици и приятели.

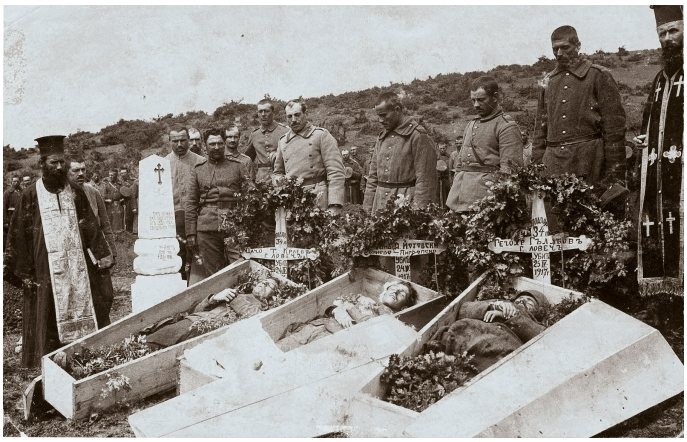

2.За семейния албум на опечалените, в отворен ковчег пред надгробния паметник на Луи Айер са заснети загиналите на фронта. По този начин би трябвало на тяхната безсмислена смърт да се придаде някаква историческа стойност.

3.Търсене на следи в съвременна България: светлосиният стадион Луи Айер в дунавския град Силистра.